

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Кафедра європейського права

Вступ до права Європейського Союзу

Програма курсу та плани семінарських занять
для студентів факультету міжнародних відносин та юридичного
факультету

Львів 2022

Брацук І.З., Микієвич М.М.

Вступ до права Європейського Союзу: програма курсу та плани семінарських занять для студентів факультету міжнародних відносин та юридичного факультету. – Львів: факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. – с. 44

Затверджено кафедрою європейського права. Протокол №1 від 31 серпня 2022 р.

© Брацук І.З., Микієвич М.М.

Програма навчальної дисципліни «Вступ до права Європейського Союзу»

Анотація

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин під впливом процесів глобалізації та регіональної інтеграції спостерігається динамічний розвиток права Європейського Союзу як унікальної правової системи. При цьому активний розвиток інтеграційних процесів, що відбуваються в рамках Європейського Союзу, призводить до подальшого зближення та тісної взаємодії правових систем держав-членів, внаслідок чого розширюється коло правовідносин, правове регулювання яких здійснюється правом ЄС. Таким чином, право Європейського Союзу здійснюючи вплив на розвиток міжнародного правопорядку, у свою чергу, забезпечує юридичні механізми правового регулювання усієї сукупності правовідносин в рамках даної наднаціональної організації. За таких умов виникає необхідність у теоретичному осмисленні, аналізі та вивченні права Європейського Союзу як науки та навчальної дисципліни.

Структура навчальної дисципліни «Вступ до права Європейського Союзу» складається із Загальної та Особливої частини, в яких розкриваються як теоретичні основи функціонування та розвитку права Європейського Союзу так і його специфіка та особливості. У свою чергу, вивчення права Європейського Союзу нерозривно пов'язане із опрацюванням міжнародно-правових актів Європейського Союзу, правових актів Європейського Союзу (регламентів, директив та рішень) а також із ознайомленням та аналізом рішень Суду Європейського Союзу.

Для студентів вищих навчальних закладів України вивчення курсу «Вступ до права Європейського Союзу» набуває особливого значення в контексті імплементації Угоди про асоціацію між нею та Європейським Союзом, яка стала символом прагнень українців до свободи та є важливим правовим інструментом реалізації євроінтеграційної стратегії нашої держави та набуття нашою державою визнання кандидата в члени ЄС.

Мета вивчення курсу «Вступ до права Європейського Союзу» полягає у формуванні у студентів загальнотеоретичного рівня стосовно засад функціонування правової системи Європейського Союзу, якій немає аналогів в світі з огляду та вивчення досвіду їх практичного застосування в європейських державах у сфері створенні єдиного ринку, правового і соціального орієнтованого суспільства.

Цей курс охоплює вивчення, як теоретичних проблем права Європейського Союзу, так і дослідження окремих його галузей: права економічної інтеграції, права внутрішнього ринку Європейського Союзу, права зовнішніх зносин Європейського Союзу.

Завданням навчальної дисципліни є

- формування у студентів розуміння понятійно-категоріального апарату права Європейського Союзу;
- набуття знань про правосуб'єктність, юридичну природу, інституційний механізм та галузі права Європейського Союзу;
- отримання необхідних навичок щодо застосування отриманих знань для вирішення практичних завдань в сфері реалізації євроінтеграційної стратегії України

Після завершення курсу студент **повинен знати:**

- основні засади правового регулювання європейської інтеграції;
- методи дослідження права Європейського Союзу;
- загальні принципи та джерела права Європейського Союзу;
- специфіку імплементації норм права Євросоюзу у внутрішні правопорядки країн-членів і третіх країн;

- механізм прийняття рішень в рамках Європейського Союзу;
- систему та повноваження органів Європейського Союзу;
- правові засади зовнішньої політики Європейського Союзу;
- договірний та інституційний механізми регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом.

Після набуття теоретичних знань з даного предмета студент **повинен вміти:**

- застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань, пов'язаних з розбудовою відносин України з Європейським Союзом;
- аналізувати джерела права Європейським Союзом;
- оцінювати стан відповідності законодавства України з правом Європейським Союзом;
- орієнтуватися в літературі за фахом.

Курс «Вступ до права Європейського Союзу» складається з 9 лекцій, 14 семінарів та самостійної роботи. Тривалість як лекції, так і семінару становить 2 академічні години. Семінарські заняття за організаційною формою базуються на вивченні теорії права ЄС та аналізі відповідних рішень Суду ЄС. Самостійна робота передбачає самостійне опрацювання студентами відповідного матеріалу, включаючи ознайомлення із літературою на відповідну тему, опрацювання прецедентів Суду ЄС, проведення наукових досліджень та підготовку до дискусій на семінарах.

Програма курсу

Вступ до права Європейського Союзу

Тема 1.

Предмет, система та завдання курсу «Вступ до права ЄС»

Право Європейського Союзу як правова система, наука та навчальна дисципліна. Необхідність вивчення права Європейського Союзу в Україні на сучасному етапі в процесі професійної підготовки юриста. Основні наукові школи права Європейського Союзу в Україні та зарубіжних країнах. Теоретико-правові аспекти методології пізнання права Європейського Союзу.

Співвідношення курсу «Вступ до права ЄС» з іншими навчальними дисциплінами (міжнародне публічне право, конституційне право зарубіжних країн, порівняльне правознавство, теорія держави і права та ін.). Роль загальнотеоретичних, історичних та галузевих юридичних наук у вивченні права Європейського Союзу.

Система курсу навчальної дисципліни «Вступ до права ЄС». Теоретичні та прикладні аспекти даної дисципліни. Інформаційно-правові системи та бази даних Європейського Союзу. Огляд базових міжнародних правових актів та спеціальної літератури.

Тема 2.

Формування та розвиток правової системи Європейського Союзу

Поняття, риси та особливості правової системи Європейського Союзу.. Структура правової системи Європейського Союзу. Поєднання в правовій системі Європейського Союзу елементів романогерманської та англосаксонської правової системи. Основні напрямки та форми зближення національних правових систем держав-членів Європейського Союзу

Поняття права Європейського Союзу. Юридична та соціальна сутність права ЄС та ознаки які його характеризують. Понятійно-категоріальний апарат: співвідношення понять «право ЄС», «європейське право», «право Європейських Співтовариств» та «наднаціональне право». Комплексний характер права ЄС: поєднання джерел котрі мають міжнародну та національну правову природу.

Поняття, риси та складові елементи системи права Європейського Союзу. Система права Європейського Союзу: предметний, функціональний та структурний підходи. Галузі та інститути права Європейського Союзу. Поняття «комунітарного права» та його місце в системі права ЄС. Інституційне та матеріальне право Європейського Союзу.

Тема 3

Правова природа Європейського Союзу

Основні доктринальні підходи щодо правового статусу Європейського Союзу. Федералістський підхід до правової природи Європейського Союзу. Європейський Союз як конфедерація держав. Європейський Союз як наднаціональна міжнародна організація.

Міжнародна правосуб'єктність Європейського Союзу: поняття та етапи реалізації. Європейські Співтовариства, як складові частини Європейського Союзу та особливості їх правосуб'єктності. Лісабонський договір та зміни в правосуб'єктності Європейського Союзу. Взаємодія Європейського Союзу з міжнародними організаціями та державами-членами.

Офіційні символи Європейського Союзу: прапор, гімн, офіційні мови. Порядок вступу нових держав-членів в Європейський Союз. Порядок виходу держави-члена Європейського Союзу з даної міжнародної організації. Територія Європейського Союзу. Асоціація заморських країн та територій з Європейським Союзом.

Тема 4

Історія становлення та розвитку права ЄС

Розвиток європейської ідеї, проекти: І. Подебрад, П. Дюбуа, де Сюллі, І. Бентам, Куденхове-Калергі та ін.. Історичні передумови становлення права ЄС. Основні етапи еволюції розвитку права ЄС. План Шумана – Монне 1950 р. та втілення в ньому ідеї єдиної Європи. Поняття та сутність «комунітарного методу» та його складові частини (федеративна мета, поступовість інтеграції, обмеження державного суверенітету, створення наднаціональних органів).

Паризький договір 1951 р. та створення Європейського об'єднання вугілля та сталі. Римські договори 1957 р. та створення Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Договір про злиття 1965 р. та завершення процесу створення єдиних керівних органів Європейських Співтовариств. Дестрокове створення митного союзу в рамках Європейських Економічних Співтовариств 1968 р. Єдиний європейський акт 1986 р. та реформа правових основ Співтовариств.

Маастрихтський договір 1992 р. та створення Європейського Союзу. Структура та правова природа Європейського Союзу згідно з Маастрихтським договором. Амстердамський договір 1997 р.: причини підписання, порядок підготовки та вступ в силу. Зміни в правовому статусі Європейського парламенту та інших інститутів Союзу. Конференція щодо інституційної реформи та прийняття Ніццького договору 2001 року.

Функціонування та розвиток права Європейського Союзу на сучасному етапі. Лаакенська декларація та прийняття Європейським Конвентом проекту Договору про запровадження Конституції для Європи 2004 р. Зміст та структура проекту Договору про запровадження Конституції для Європи та проблеми його ратифікації державами-членами ЄС.

Лісабонський договір 2007 р. та порядок його ратифікації. Юридична природа та правосуб'єктність ЄС згідно з Лісабонським договором.

Ліквідація системи «трьох опор» та створення єдиного правопорядку ЄС. Зміни внесені в правопорядок ЄС внаслідок прийняття Лісабонського договору.

Тема 5

Основоположні принципи та специфіка норм права ЄС

Місце права ЄС в міжнародному правопорядку: міжнародне право як основа функціонування права ЄС, право ЄС як особлива система права. Формування та розвиток правопорядку Європейського Союзу. Поняття, риси та структура правопорядку ЄС (правова структура, правовідносини, упорядкованість).

Взаємодія права ЄС та національного права держав-членів. Поняття, ознаки та зміст принципів права ЄС. Класифікація загальних принципів права Європейського Союзу Суть принципу прямої дії права Європейського Союзу. Співвідношення понять «пряма дія» та «пряме застосування». Сфера застосування принципу прямої дії права ЄС. Критерії прямої дії норм права ЄС: чіткість, зрозумілість, безумовність та незалежність від будь яких дій. Роль Суду ЄС у формуванні принципу прямої дії права Європейського Союзу.

Принцип верховенства (примату) норм права Європейського Союзу. Вираження принципу верховенства права в Декларації №17 Лісабонського договору. Особливості процесу реалізації принципу верховенства права ЄС. Конституційно-правовий аспект верховенства права ЄС: право ЄС та національні конституції держав-членів. Роль Суду ЄС у формуванні принципу верховенства права Європейського Союзу.

Принцип субсидіарності та пропорційності в системі принципів права Європейського Союзу. Застосування принципу субсидіарності та пропорційності права ЄС по відношенню до держав-членів.

Поняття та ознаки норми права Європейського Союзу. Структура норм права Європейського Союзу. Класифікація норм права Європейського

Союзу. Дія норм права Європейського Союзу в часі, просторі та за колом осіб.

Тема 6

Джерела права Європейського Союзу

Поняття та особливості джерел права Європейського Союзу. Система джерел права Європейського Союзу. Критерії класифікації джерел права ЄС: за сферою застосування, за способом формування та прийняття, за юридичною силою. Юридична природа джерел первинного права ЄС. Джерела первинного права ЄС: а. установчі договори ЄС (загальна характеристика та порядок їх перегляду) б. договірні акти за допомогою яких вносяться зміни та доповнення до установчих договорів: договори про приєднання та ревізійні договори ЄС.

Джерела вторинного права ЄС. Юридична природа джерел вторинного права ЄС. Регламент в системі джерел вторинного права ЄС. Поняття, риси та порядок дії регламенту в праві ЄС. Директива як джерело вторинного права ЄС. Концепція прямої дії директив ЄС у вертикальній та горизонтальній площинах. Концепція опосередкованої (непрямої дії) директив ЄС. Особливості рішення як джерела вторинного права ЄС.

Прецедентне право Європейського Союзу. Роль Суду Європейського Союзу у розвитку права ЄС. Міжнародний договір як джерело права ЄС. Міжнародні договори ЄС з третіми країнами та їх місце в системі джерел права ЄС. Загальні принципи права як джерела права ЄС.

Тема 7

Інституційний механізм Європейського Союзу

Загальна характеристика інституційного механізму ЄС. Поняття, структура та особливості інституційного механізму ЄС. Класифікація

інститутів Європейського Союзу. Місце та роль інститутів в системі органів ЄС. Принципи функціонування системи інститутів Європейського Союзу. Принцип субсидіарності та пропорційності. Принцип інституційної рівноваги. Принцип лояльного співробітництва інститутів ЄС. Реформування інституційної системи Європейського Союзу на сучасному етапі.

Правовий статус Європейського Парламенту в системі органів ЄС. Порядок формування та внутрішня структура Європейського Парламенту. Порядок (процедура) прийняття рішень Європейським Парламентом. Компетенція Європейського Парламенту та порядок її реалізації. Бюджетні та контрольні повноваження Європейського Парламенту. Консультативний характер повноважень Європейського Парламенту. Порядок прийняття спільних рішень Європейським Парламентом та іншими інститутами ЄС.

Місце Європейської Комісії в системі органів Європейського Союзу. Порядок формування та склад Європейської Комісії. Структура Європейської Комісії: президент Комісії, комісари, генеральні директори та спеціальні служби. Основні функції та повноваження Європейської Комісії. Повноваження у сфері збору інформації. Компетенція щодо розслідування правопорушень та накладання штрафів. Компетенція у сфері міжнародних відносин. Участь Комісії ЄС з законодавчих процедурах та у бюджетному процесі ЄС.

Рада Європейського Союзу в системі інститутів ЄС. Порядок формування та функціонування Ради Європейського Союзу. Структура Ради ЄС. Комітет постійних представників. Спеціальні комітети та робочі групи. Генеральний секретаріат. Процедура прийняття рішень Радою Європейського Союзу. Компетенція у сфері законодавчої влади: бюджетні та контрольні повноваження. Компетенція у сфері виконавчої влади.

Європейська Рада та її місце в системі органів Європейського Союзу. Склад та порядок формування Європейської Ради. Президент Європейської Ради. Організація роботи та прийняття рішень Європейською Радою. Основні функції та повноваження Європейської Ради. Правова основа функціонування

Європейської Ради.

Рахункова палата в системі інститутів ЄС. Порядок формування та функціонування Рахункової палати. Організація роботи та прийняття рішень Рахункової палатою. Європейський Центральний Банк та його місце в системі інститутів ЄС. Компетенція та порядок прийняття рішень Європейським Центральним Банком.

Консультативні органи Європейського Союзу. Економічний та соціальний комітет. Комітет регіонів.

Тема 8

Судова система Європейського Союзу

Еволюція становлення судової системи ЄС. Поняття та внутрішня побудова судової системи ЄС. Ланки судової системи ЄС: Європейський Суд справедливості, суд I інстанції, суди спеціальної юрисдикції (судові палати). Основні принципи організації та функціонування судової системи ЄС та їх види. Принцип самостійності судової влади та принцип вільного доступу до правосуддя як основоположні засади судової системи ЄС.

Правові засади функціонування та юрисдикція Європейського Суду. Процедури реалізації юрисдикції Суду ЄС. Провадження щодо забезпечення примусового виконання зобов'язань (ст.258-260 ДФЄС). Провадження по справах про скасування нелегітимних нормативних актів ЄС (ст. 263 ДФЄС). Преюдиційні провадження по розгляду справ за запитами національних судів (ст.. 267 ДФЄС).

Правотворча діяльність Європейського Суду. Природа рішень Суду Європейського Союзу. Вплив рішень Суду ЄС на право та інститути ЄС. Прецедентний характер рішень Суду ЄС. Правотворча, правозастосовна та правотлумачна практика Суду ЄС. Роль Суду ЄС та національних судів у становленні правопорядку ЄС. Конституційні засади функціонування права ЄС та значення Суду ЄС в забезпеченні їх стабільності та розвитку.

Взаємозв'язок та взаємодія судових органів ЄС із судовими органами держав-членів.

Тема 9

Право внутрішнього ринку Європейського Союзу

Поняття внутрішнього ринку у праві Європейського Союзу. Основоположні принципи права внутрішнього ринку ЄС та їх зміст. Принцип вільного руху товарів в Європейському Союзі. Заборона митних зборів та еквівалентних їм платежів. Заборона дискримінаційного внутрішнього оподаткування. Заборона прямої і непрямой дискримінації. Заборона непрямой захисту через оподаткування. Заборона дискримінаційних технічних та фізичних торговельних обмежень. Заборона кількісних обмежень. Заходи вибіркового та загального застосування. Винятки із заборон встановлені статтями 34 і 35 ДФЄС.

Принцип вільного руху осіб в Європейському Союзі. Правові засади вільного руху працівників в рамках ЄС. Правовий статус працівників-мігрантів в ЄС. Свобода пересування непрацюючих осіб в ЄС. Виключення із принципу вільного пересування осіб в ЄС. Правове забезпечення рівних можливостей при пошуку роботи особами в ЄС. Застосування застереження про публічний порядок в контексті принципу вільного руху осіб в ЄС.

Принцип вільного руху послуг в рамках ЄС. Правові засади вільного руху послуг в рамках ЄС. Поняття терміну «послуга» в праві ЄС. Правове регулювання пересування особи на територію іншої країни-члена ЄС з метою надання або отримання послуг. Обмеження та винятки з принципу вільного руху послуг в ЄС.

Принцип вільного руху капіталів в рамках ЄС. Правові засади вільного руху капіталів в рамках ЄС. Поняття та розмежування термінів «вільний рух капіталів» та «вільний рух платежів» в праві ЄС. Обмеження з принципу вільного руху капіталів в ЄС. Свобода внутрішнього ринку ЄС та треті

країни.

Тема 10

Право зовнішніх зносин Європейського Союзу

Історія становлення спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу (СЗППБ). Поняття, система та структура права зовнішніх зносин Європейського Союзу. Поняття, цілі та завдання СЗППБ Європейського Союзу. Правові механізми та інструменти права зовнішніх зносин Європейського Союзу. Порядок та процедури прийняття рішень в сфері СЗППБ Європейського Союзу. Інструменти та форми реалізації СЗППБ ЄС. Процедура укладення договорів Європейського Союзу з третіми державами.

Компетенція Європейського Союзу в сфері зовнішніх зносин. Види угод, які укладає Європейський Союз з іншими суб'єктами міжнародного права. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з високо розвинутими країнами (США, Японія, Канада). Правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з країнами що розвиваються: Конвенція Яунде та Ломейські угоди. Угода Котону як базовий договір про партнерство країн Європейського Союзу з країнами Африки.

Особливості співробітництва Європейського Союзу з країнами Східної Європи та Балкан. Перспективи та правові критерії вступу держав Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу: досвід для України.

Тема 11

Україна та Європейський Союз: правові основи співробітництва

Історія розвитку правовідносин між Україною та Європейським Союзом. Правові засади регулювання співробітництва між Україною та

Європейським союзом. Організаційно-правові механізми співпраці між Україною та Європейським Союзом. Гармонізація та адаптація законодавства України до права Європейського Союзу.

Угода про партнерство та співробітництво (УПС) як правовий механізм співпраці між Європейським Союзом та Україною. Інституційно-правовий механізм співпраці між Україною та Європейським Союзом в рамках УПС. Структура та основні напрямки співпраці між Україною та Європейським Союзом згідно УПС. Загальнодержавна програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС 2004 р.

Правові інструменти співпраці України з Європейським Союзом на сучасному етапі. Політика сусідства та Східного партнерства Європейського Союзу щодо України. План дій Україна - ЄС. Порядок денний асоціації Україна – Європейський Союз.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як основоположний договір в розвитку співробітництва між ними: зміст та перспективи імплементації. Інституційно-правовий механізм співпраці між Україною та Європейським Союзом в рамках Угоди про асоціацію. Правові засади функціонування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Набуття Україною кандидата на членство в ЄС.

**Базова навчальна література з курсу «Вступ до права
Європейського Союзу»**

1. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. — К. : Ін Юре, 2015-2016
2. Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів : монографія / І.З. Брацук ; за наук. ред. проф. М.М. Микієвича. – Львів, 2016. – 230 с.
3. Комарова Т. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практика тлумачення права ЄС: монографія. – Харків: Право, 2018. – 528 с.
4. Муравйов В.І., Мушак Н.Б., Волошин Ю.О. Право Європейського Союзу. Академічний курс. – Фенікс, 2021. – 440 с.
5. Основи права Європейського Союзу : підручник / За заг. ред. Т.Л. Сироїд; [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін.]. – Харків : Право, 2020. – 590 с.
6. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред.. О.К. Вишнякова. – Одеса: Фенікс, 2013. – 883 с.
7. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / за заг.ред. І.В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 360 с.
8. Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.]; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 10-те, змінене і допов. – Харків : Право, 2021. – 484 с.
9. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік.– Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 220 с
10. Смирнова К. В. Асоціація між Європейським Союзом та третіми країнами: монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. – 239 с.
11. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. – Х.: Право, 2013. – 760 с.

12. Catherine Barnard The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms 5th Edition. – Oxford University Press; 5th edition, 2016, 626 p.
13. Craig, Paul; De Burca, Grainne Eu Law: Text, Cases, and Materials. – Oxford Univ Pr (7-ed) 2020, 1219 p.
14. EU Law and Integration: Twenty Years of Judicial Application of EU law. – Hart Publishing; UK ed. Edition, 2016, 386 p.
15. Elspeth Berry, Matthew J. Homewood, and Barbara Bogusz Complete EU Law: Text, Cases, and Materials. – Oxford University Press; 4th edition, 2019, 760 p.

Інтернет ресурси

<http://europa.eu> - Офіційна сторінка Європейського Союзу

<http://www.eurotreaties.com/eurotexts.html> тексти установчих договорів Європейського Союзу

www.minjust.gov.ua/file/23491 - Консолідовані версії Лісабонського договору (українською мовою)

<http://www.euractiv.com> – медіа портал Європейського Союзу

<http://www.europarl.europa.eu> – сторінка Європейського парламенту

<http://ec.europa.eu> – сторінка Європейської Комісії

<http://www.consilium.europa.eu> – сторінка Ради Європейського Союзу

<http://www.curia.europa.eu> – сторінка Суду Європейського Союзу

<http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> - сторінка Європейського Омбудсмена

<https://eu-ua.kmu.gov.ua/karakterystyka-prava-yes> - Євроінтеграційний портал

Плани семінарських занять

Тема 1

Поняття права Європейського Союзу його правова природа та компетенція (4 години)

1 заняття

1. Поняття права Європейського Союзу та його основоположні категорії.
2. Функції права Європейського Союзу
3. Система та структура права Європейського Союзу.
4. Правова природа Європейського Союзу
5. Правосуб'єктність Європейського Союзу та етапи її видозміни

2 заняття

6. Компетенція Європейського Союзу та її види
7. Цінності Європейського Союзу та їх юридичне значення
8. Процедура набуття членства в Європейському Союзі
9. Право Європейського Союзу як наука та навчальна дисципліна.

Міжнародно-правові акти та наукова література:

- Договір про Європейський Союз: ст.ст.1-8
- Договір про функціонування Європейського Союзу: стст.2-5

Наукова література

1. Брацук І., Микієвич М. Правовий плюралізм як концептуальна засада розвитку права Європейського Союзу // Український часопис міжнародного права. – 2019. – №4. – С.100 – 105
2. Вишняков О. Ідентифікація права Європейського Союзу // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С. 23-32

3. Ісаєва В. Функції права: теоретико-правовий аналіз. – Часопис Київського університету права. – 2013. - №1. – С.45-48 // Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/yyyy/45.pdf
4. Коваленко А. Доктринальні погляди на розуміння функцій права. – Право і суспільство. – 2019. - №1. – С. 86-91 / Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/1_2019/part_1/17.pdf
5. Корнієнко М. Співвідношення права ЄС та європейського права. – Право і суспільство. – №3. – 2012. – С.18-22 // Режим доступу: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/3_2012/04.pdf
6. Короткий Т. Генезис міжнародної правосуб'єктності інтеграційних утворень і еволюція міжнародного права. – Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". - 2013. - Т. 13. - С. 439-453. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/515>
7. Муравйов В., Смирнова К. Європейське право: правова категорія, доктрина, наука. – Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С. 11-22
8. Муравйов В., Святун О., Смирнова К. Історія становлення та розвитку науки європейського права в Україні // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.161-180
9. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 37. – С. 53–57. // Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/2000>
10. Петров Р. «Acquis вступу» як складова феномену права Європейського Союзу // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.54-65

11. Попко В. Юридична природа Європейського Союзу. – Журнал порівняльного і європейського права, Вип. I . – 2016. – С.92-104 // Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/viewFile/2778/2481>
12. Рабіновим М. Правові основи взаємовідносин ЄС та держав-членів: до дискусії щодо федеративної природи ЄС. – Правова держава. – 2015. - №2. – С.195-201 // Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8284/1/195-201.pdf>
13. Смирнова К. Екстериторіальна дія права Європейського Союзу: досвід для України. Право України. 2014. N 4. С. 153-16
13. Смирнова К. Концепція «м'якого» права (soft law) в Європейському Союзі // Юридичний журнал «Право України» (україномовна версія) № 3-4. – 2012. – С. 329-336
14. Стрельцова О. Європейське право як багатовимірний феномен: підходи до розуміння і визначення поняття // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.66-76
15. Яковюк І. Конфедералізм у теорії та практиці європейської інтеграції. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Т.2 (№4). – 2014. – С.335-340
16. Яковлєв В. В'єхїт як майбутній прецедент застосування статті 50 Договору про Європейський Союз. – Альманах міжнародного права. Випуск 17. 2017. - п С. 29-38. // Режим доступу: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v17/6.pdf>

Тема 2

Історія права Європейського Союзу

1. Формування та розвиток «ідеї європейської єдності».
2. Передумови інтеграції в Європі в 1950-х роках. План Шумана-Моне.
3. Формування та розвиток Європейських Співтовариств: Паризький, Римські

договори, Договір про злиття та Єдиний європейський акт

4. Створення Європейського Союзу: Маастрихтський договір, Амстердамський договір, Ніщський договір
5. Проект договору Про затвердження Конституції для Європи
6. Лісабонський договір 2007р., його зміст та основні новели

Міжнародно-правові акти та наукова література:

Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.:198-204

1. Булгакова Д. О. Конституційна реформа Європейського Союзу за Лісабонським договором. Основні положення / Д. О. Булгакова // Вісн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – Вип. 2 (49). – С. 13 – 22.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз: Курс європейської інтеграції / Д.Дайнен; пер. М.Марченко,. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. – 692 с.
3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу / за заг. ред. І. В. Яковюка. - Ред. журн. «Право України» ; X. : Право. – 2013. – 208 с.
4. Луць Л.А. Генезис ідеї європейської єдності // Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Одеса: Юрид. л-ра, 2002. – Вип. 13-14. – С. 668-675.
5. Мовчан Ю. Лісабонський договір – новий етап європейського конституціоналізму / Ю. Мовчан // Віче. – 2008. – № 6. – С. 10 – 12
6. Микієвич М. Від Парижу до Лісабону: завершення процесу міжнародної персоналізації Європейського Союзу // Вісник Львівського університету: серія Міжнародні відносини.- 2012. – вип.30. – С. 157-168
7. Петров Р. Поняття «*acquis communautaire*» у праві Європейського Союзу / Р.Петров // Право України. – 2003. – № 9. – С. 143-147.
8. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу / Ф.Тоді; пер. з англ. Мови М.Марченко. – К.: К.І.С., 2001. – 142 с.

9. Тюшка А. Договір про конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність / А.Тюшка. – К.: К.І.С., 2007. – 228 с.
- 10.Чепульченко Т. О. Права людини як цінність у сучасній державі. Альманах права. 2017. Вип. 8. С. 288-292.
- 11.Шпакович О. Особливості концепцій європейської інтеграції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. - 2012. - Вип. 38-39. - С. 105-107
- 12.Яковюк І. Історичні передумови та основні етапи європейської інтеграції // Вісник Академії правових наук України. - №4. – 2003. – С.82-92
- 13.Яковюк І. Ідея об'єднаної Європи в творчій спадщині Ф. Науманна. – Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Право. №26. – 2013. – С.136-149

Тема 3

Норми та принципи права Європейського Союзу

(4 години)

1 заняття

1. Поняття, структура та особливості норм права Європейського Союзу
2. Класифікація норм права Європейського Союзу
3. Дія норм права Європейського Союзу в часі, просторі та за колом осіб
4. Механізм імплементації норм права Європейського Союзу в національному праві держав-членів та його складові частини.

2 заняття

1. Поняття, значення принципів права Європейського Союзу та їх система
2. Загальні та спеціальні принципи права Європейського Союзу та їх характеристика
3. Принцип прямої дії права Європейського Союзу та механізми його застосування
4. Принцип верховенства (примату) права Європейського Союзу та механізми

його застосування.

5. Зміст принципів субсидіарності та пропорційності та їх місце в системі принципів права Європейського Союзу

Міжнародно-правові акти

- Протокол №2 «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності» Договору про функціонування Європейського Союзу
- Протокол №34 «Про спеціальні положення щодо Гренландії» Договору про функціонування Європейського Союзу

Наукова література

1. Андрійчук О. Роль загальних правових принципів у процесі застосування європейського права / О. Андрійчук // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 45-48.
2. Андрійчук О. Роль комунітарних принципів у процесі застосування права ЄС / О. Андрійчук // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 49-53
3. Брацук І. Вплив Суду ЄС на формування та розвиток принципу верховенства права ЄС.- "Митна справа".- книга 1, част. – 2012. - №2(80). – С.405-412
4. Брацук І.З. До проблеми співвідношення міжнародного права та права Європейського Союзу. // Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського : монографія / за редакцією В. М. Репецького, В. В. Гутника. – Львів ; Одеса : Фенікс, 2017. – С. 180 – 197.
5. Брацук І. З. Роль конституційних судів в імплементації права ЄС у національних правопорядках: на прикладі нових держав-членів ЄС Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2013. – Випуск 115. Частина II. – С.44-50

6. Захарченко Д. Співвідношення норм права Європейського Союзу та норм національного права. Журнал європейського і порівняльного права. Випуск 11 /3-4, 2019. С. 114-120.
7. Жукевич І. Принципи права Європейського Союзу як гарантія реалізації захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні // Університетські наукові записки. – 2009. - №1. – С. 44-48 / Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Unz/2009_1/07.pdf
8. Комарова Т.В. Співвідношення міжнародного права та права ЄС у практиці Суду справедливості Європейського Союзу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. 2018. Вип. 2. Том. 2. С. 164-168
9. Лазовські А. Верховенство права Європейського Союзу: юридична авантюра, що окупилася. Право України. №6, 2019. С. 35-52.
10. Муравйов В. Механізм реалізації норм права Європейського Союзу у правопорядках держав-членах. – Український часопис міжнародного права. - №1. – 2012. – С. 83-90
11. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
12. Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства / А. Пухтецька // Вісник Національної Академії наук України. – 2010. – № 3. – С. 33-43. / Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2010-03/a5.pdf>
13. Саракуца М.О. Роль національних парламентів держав-членів Європейського Союзу у дотриманні принципу субсидіарності в діяльності інститутів ЄС. Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія «Правознавство». 2018. Том 23. Випуск 1(32). С.199-207. (в співавторстві).
14. Святун О. В. Принцип поваги до прав людини як європейська цінність в

міжнародних договорах ЄС з третіми країнами. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 115(2). С. 134-144.

15. Юхимюк О. Еволюція системи загальних принципів права Європейського Союзу. Історико-правовий часопис. 2016. №1 (7). С.53-57.
16. Karen J. Alter, Establishing the Supremacy of European Law / J.Karen. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 258 p.

Тема 4

Джерела права Європейського Союзу

(4 години)

1 заняття

1. Поняття, ознаки та особливості джерел права Європейського Союзу
2. Система джерел права Європейського Союзу та їх класифікація
3. Джерела «первинного права» Європейського Союзу: види та юридична природа
4. Джерела «вторинного права» Європейського Союзу: регламент, директива, рішення, рекомендації та висновки

2 заняття

5. Прецедентне право (судова практика) Європейського Союзу
6. Міжнародні договори як джерела права Європейського Союзу
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та правова система Європейського Союзу
8. Хартія ЄС про основоположні права 2000 року та її місце в системі джерел права Європейського Союзу

Міжнародно-правові акти

- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст..ст.288-299
- Договір про Європейський Союз: ст.ст. 48-51
- Протокол №30 «Про застосування Хартії основоположних прав Європейського Союзу до Польщі та Сполученого Королівства Великобританії» Договору про функціонування Європейського Союзу

Наукова література

1. Асірян С. Приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. – Підприємство, господарство і право. – 2020. - №12. – С.300 – 304 // Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/53.pdf>
2. Булгакова Д. Особливості первинних джерел права Європейського Союзу // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. - №4(5). – С. 301-308 / Режим доступу http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvudpsu/2010_4/Bulgakova_D_O.pdf
3. Брацук І. Дія директив ЄС в національних правопорядках держав-членів. – Щомісячний правовий часопис «Юридична Україна». – 2010. – №11-12. – С. 122-127
4. Брацук І. Дія регламентів ЄС у національних правопорядках держав-членів.- Щомісячний правовий часопис "Юридична Україна". – 2012. - №4. – С. 84-89
5. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерела права // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2011. – № 1. – С. 34–41. / режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vapnu/2011_1/4Dashko.pdf
6. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу як регіональний праволюдний стандарт // Вісник Національної академії правових наук України № 3 (74) 2013, С.23-30 // Режим доступу: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-23-30.pdf
7. Ледях И. А. Хартія основних прав Европейского Союза / И. А. Ледях // Государство и право. – 2002. – № 1. – С. 51–58.

8. Михайлова О. Міжнародні договори як первинне джерело права Європейського Союзу. – Прикарпатський юридичний вісник. – Вип.1(10). – 2016. – С.55-59 / Режим доступу: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2016/13.pdf
9. Поліванова О. Процес приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини після висновку 2/13. – 2020. - №4. – С.385-390 // Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/68.pdf>
10. Петрова К. Юридична природа джерел європейського права // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.104-113
11. Смирнова К. Джерела права Європейського Союзу: новітні тенденції розвитку // Право України. – 2017. – №6. – С.90-97
12. Смирнова К. В. Розвиток доктрини прямої дії міжнародних угод у праві Європейського Союзу / К. В. Смирнова, І. А. Березовська // Право України. - 2019. - № 6. - С. 15-34
13. Смирнова К.В. Вплив Лісабонського договору на систему джерел права Європейського Союзу // Європейські студії і право. – 2011. – № 3. – С.7-13
14. Шевчук С. Хартія основних прав та свобод Європейського Союзу: новий рівень розвитку чи криза страсбурзької юстиції / С. Шевчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2001. – № 3. – С. 133–136.
15. Blutman L. Preclusive Effect of Directives: An Explanatory Framework for the Post-Lisbon Era [Електронний ресурс] / László Blutman // Miskolc Journal of International Law. – 2009. – Vol. 6. – № 2. – P.60–79. – Режим доступу: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdrint/20092blutman1.htm>
16. Prechal S. Directives in EC law / S.Prechal // Oxford University Press, 2005. – 2th ed. – 384 p.

Тема 5
Інституційний механізм Європейського Союзу
(4 години)

1 заняття

1. Поняття, зміст та структура інституційного механізму Європейського Союзу.
2. Принципи функціонування інституційного механізму Європейського Союзу.
3. Європейський Парламент та його місце в інституційній системі ЄС: формування, внутрішня структура, повноваження, порядок прийняття рішень.
4. Європейська Комісія як один з головних інститутів Європейського Союзу: порядок формування, склад та компетенція

2 заняття

1. Рада Європейського Союзу: особливості формування, порядок функціонування, повноваження та порядок прийняття рішень
2. Місце Європейської Ради в інституційному механізмі Європейського Союзу: порядок формування, склад, структура, організація роботи та процес прийняття рішень
3. Правовий статус Європейського Центрального Банку ЄС
4. Правовий статус Рахункової палати ЄС.
5. Консультативні органи Європейського Союзу: Економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів

Міжнародно-правові акти та наукова література

- Договір про Європейський Союз: ст.ст.13-19
- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.: 223-250; 282-287; 300-307
- Протокол №1 «Про роль національних парламентів у Європейському Союзі Договору про функціонування Європейського Союзу»

Наукова література

1. Войтенко І. Наднаціональні інституції Європейського Союзу // Стратегічні пріоритети. – 2009. - №4(13). – С. 231-237 / Режим доступу до ресурсу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/31.pdf
2. Булгакова Д. Міжнародні угоди після Лісабону: новий інституційний розклад. – Альманах міжнародного права. – Випуск 6. – С.52-61 // Режим доступу: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v6/9.pdf>
3. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору. Юридична Україна. 2010. № 9. С. 118– 123.
4. Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко та ін. Київ: ІнЮре, 2015. 312 с.
5. Гріненко О. О. Особисті привілеї та імунітети членів інституцій Європейського Союзу. Часопис Київського університету права. 2011. № 2. С. 275–278.
6. Давиденко О. І. Правовий статус Верховного представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. К., 2013. Вип. 60. С. 412-418.
7. Демчишина В. Р. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у міграційній сфері. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 8. С. 231-235.
8. Комарова Т.В. Суд ЄС у контексті становлення інституційної системи Європейських Співтовариств. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право. 2008. Вип. 11. С. 48-51.
9. Книш С. В. Передумови запровадження інституту омбудсмена Європейського Союзу. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 4. С. 185-188.
10. Маринів І.І. Роль Європейського омбудсмена щодо захисту прав громадян ЄС та забезпечення належного управління інституційного механізму

- Європейського Союзу. Право та інновації: журнал. Харків : Право, 2020. N 3 (31). С. 38-45.
11. Микієвич М. М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 416 с
 12. Михалчич В. М. Ознаки правового статусу Європейського центрального банку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2019. Вип. 54. С. 224-226.
 13. Пістракевич О. Особливості законодавчого процесу в Європейському Союзі. Ефективність державного управління. 2014. Вип. 39. С. 85-92.
 14. Передерій О. С. Європейське поліцейське відомство в інституціональному механізмі Європейського Союзу: історичні передумови створення, порядок формування, компетенція. Право і безпека: Науковий журнал. 2010. № 2 (34). С. 34-38.
 15. Прокопенко Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – 220 с.
Смирнова К. В. Європейський парламентаризм як феномен представництва в міждержавних інтеграційних об'єднаннях: еволюція становлення та сучасні тенденції / К. В. Смирнова // Право України. - 2019. - № 11. - С. 153-164
 16. Сахнюк В. В. Прояв наднаціональності у функціонуванні інституційної системи Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 197-200.
 17. Шамраєва В.М. Еволюція дипломатичної служби Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 4. С. 51-57.
 18. Яковюк, І. В. Європейська Рада: еволюція правового статусу. Вісник Національної академії правових наук України : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2014. №3 (78). С. 53-61.

19. Яковюк, І. В. Рахункова палата в інституційному механізмі ЄС: загальнотеоретична характеристика. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю. П. Битяк та ін.. Х.: Право, 2010. № 19. С. 35–45.

Тема 6

Судова система Європейського Союзу

4 години

1 заняття

1. Принципи організації та функціонування судової системи Європейського Союзу та її структура.
2. Склад, та порядок формування Суду Європейського Союзу
3. Юрисдикція Суду Європейського Союзу та її види (пряма, преюдиційна, попередній контроль)
4. Правова природа рішень Суду Європейського Союзу

2 заняття

5. Порядок роботи та прийняття рішень в Суді Європейського Союзу
6. Правотлумачна практика Суду Європейського Союзу
7. Взаємодія Суду ЄС та національних судів держав-членів у формуванні права Європейського Союзу

Міжнародно-правові акти та література

- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.: 251-281
- Протокол №3 «Про статус Суду Європейського Союзу» Договору про функціонування Європейського Союзу

Наукова література

1. Анакіна Т. Обмеження темпоральної дії рішень Суду Правосуддя / Т. Анакіна // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 7. – С. 47–49
2. Брацук І., Микієвич М. Роль конституційного суду в імплементації права Європейського Союзу в національному праві держав-членів (на прикладі Польщі та Естонії) / Іван Брацук, Михайло Микієвич // Становлення та розвиток науки європейського права в Україні. Liber amicorum до 70-річчя проф.В. Муравйова : монографія / за заг. редакцією К. Смирнової. – Одеса : Фенікс, 2017. – С. 129 – 140
3. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС : монографія / Т. В. Комарова. – Харків : Право, 2018. – 528 с.
4. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с
5. Комарова Т. В. Вплив Суду Європейського Союзу на розвиток права та інститутів ЄС. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за н.. І. В. Яковюка. Київ : Ред. Журн. «Право України», 2012. С. 171–202.
6. Комарова Т. В. Суд ЄС та національні інтереси держав – членів Європейського Союзу. Проблеми законності. 2016. Вип. 134. С. 190–198
7. Колесніченко В. В. Принципи права Європейського Союзу у світлі Лісабонського договору // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.; ОНЮА, Південноукр. центр гендер. проблем. – Одеса, 2009. – Вип. 36. – С. 181-187.
8. Комарова Т. Роль Суду справедливості Європейського Союзу у формуванні доктрини конституціоналізації права ЄС. – Право України. - №6. – 2019. – С.69-85
9. Комарова Т. Організація судової системи Європейського союзу. – Вісник Національної академії правових наук України. – №1 (Вип.25). – С. 79-96

10. Комарова Т. Суд ЄС та національні інтереси держав–членів Європейського Союзу. – Проблеми законності. – Вип.134. – 2016. – С. 190-198
11. Комарова Т. Формування суддівського корпусу в Європейському Союзі: останні тенденції. – Проблеми законності. – Вип.141. – 2018. – С.201-213
12. Тимченко Л., Кононенко В. Вплив Суду ЄС на розвиток права Європейського Союзу // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.189-196
13. Яковюк І., СР Асірян, АВ Лазуренко Правовий конфлікт між ЄС та Республікою Польща щодо польської судової реформи. - Право та інноваційне суспільство. – № 2 (17). – 2021. – С.71-77
14. Шпакович О. Роль Суду Європейського Союзу в становленні та розвитку європейського права. – Україно-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження». – №1. – 2009. – С.58-63
15. Komarova T. Organization of the judicial system of the European Union. – Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. – 2018. – №25. – С.79-96

Тема 7

Право внутрішнього ринку Європейського Союзу

1. Принципи внутрішнього ринку ЄС та їх загальна характеристика
2. Свобода руху товарів у праві Європейського Союзу
3. Свобода вільного руху послуг у праві Європейського Союзу
4. Свобода вільного руху платежів та капіталу у праві Європейського Союзу
5. Свобода вільного руху робочої сили у праві Європейського Союзу

Міжнародно-правові акти

- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.: 26-37; 45-47; 56-66; 107-109
- Протокол №27 «Про внутрішній ринок та конкуренцію» Договору про функціонування Європейського Союзу

Наукова література

1. Бояр А. Проблеми та перспективи розвитку єдиного ринку Європейського Союзу // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – С.170-177 / Режим доступу http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Nvunu/misnarod_vidnos/2009_3/R2/Boyar.pdf
2. Бойчук Р. Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС // Право та інноваційне суспільство. - 2015. - № 2. - С. 22-31.
3. Гаряча Ю. Правові засади внутрішнього ринку Європейського Союзу // Стратегічні пріоритети. – 2012. - №1(10). – С.275-279 / Режим доступу до ресурсу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/35.pdf>
4. Горбаль Н.І., Романишин С.Б., Когут У.І. Імплементация в Україні антимонопольного законодавства Європейського Союзу. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 182-190.
5. Грицаєнко Л. Допустимі обмеження свобод внутрішнього ринку Європейського Союзу в практиці Суду ЄС. – Jurnalul juridic national: teorie și practică 27 (5). – 2017. – с.164-167
6. Каплюченко Т.В. «Товар», «послуга», «споживач» як основні складові понятійно-категоріального апарату дослідження правового регулювання споживчого ринку ЄС. – Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспунденція. 2015, №13 (Т.2). – С.39-42
7. Козинський С. Інноваційний контекст формування внутрішнього ринку в Європейському Союзі // Економічні інновації. – 2010. – вип.41. - С. 143-150 // Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ei/2010_41/PDFFiles/18_Koz.pdf

8. Макаруха З. Феномен простору свободи, безпеки та юстиції у праві Європейського Союзу: концептуальна база // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.90-96
9. Муравйов В.І., Березовська І.А., Правові засади функціонування зон вільної торгівлі в практиці Євросоюзу // Український часопис міжнародного права. – 2012. - №3. – С. 61-68 // Режим доступу до ресурсу: <http://jusintergentes.com.ua/archives/2012/3/16.pdf>
10. Мушак Н.Б. Свобода пересування осіб як одне із фундаментальних прав громадян Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 117(1). С. 105–113.
11. Осипчук О. Особливості свободи пересування та проживання в ЄС громадян третіх країн // Київський студентський журнал міжнародного права. – 2012. - №20. – С. 66-71 /http://www.jg.kiev.ua/wp-content/uploads/2012/09/KSJIL_Issue_20.pdf
12. Пушкар'єв В. Принципи що забезпечують вільний рух товарів між державами-членами ЄС. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского, Серия «Юридические науки». Том 22 (61). – 2009. - №2. – С. 383-388 // Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/uztnu/law/2009_2/052_pushkarev.pdf
13. Решота О. Становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу: передумови та особливості // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2012. – № 9. / Режим доступу до ресурсу: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Reshota.pdf>
14. Рим О. Деякі аспекти реалізації свободи переміщення працівників у Європейському Союзі . – Держава та регіони: Серія Право, 2019. - №3 (65). – с. 127-132
15. Самойленко, Є. А. Вільний рух капіталу у правовому регулюванні фінансового ринку Європейського Союзу та перспективи використання європейського досвіду для України // Правове регулювання відносин на

фінансовому ринку: стан та напрями вдосконалення : монографія / відп. ред. В. Д. Чернадчук. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2013. – С. 275–307.

16. Швидка Т. І. Історія становлення і формування конкурентного законодавства (іноземний досвід). Господарське право і процес. 2019. №1. С. 50-54.

Тема 8

Право зовнішніх зносин Європейського Союзу

1. Головні засади і цілі спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу
2. Договірний механізм регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу: процедура укладення договорів, їх дія та види
3. Порядок та процедури прийняття рішень в сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу
4. Правові засади приєднання до Європейського Союзу нових держав

Міжнародно-правові акти

- Договір про Європейський Союз: ст.ст.:21-46
- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.: 216-221
- Протокол №23 «Про зовнішні зносини держав-членів щодо перетину зовнішніх кордонів» Договору про функціонування Європейського Союзу

Наукова література

1. Александров О. Щодо перспектив реформування системи реалізації зовнішньої політики Європейського Союзу. Аналітична записка [Електрон. ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1470> .
2. Березовська І., Лисенко О. Лісабонський договір як правова основа для регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу. – Часопис Київського

- університету права. – 2011. - №1. – 307-311 // Режим доступу:
http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_1/307.pdf
3. Давиденко О. І. Правовий статус Верховного представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 412-418.
 4. Довгань В.М. Повноваження Європейського Парламенту у сфері зовнішньої політики Європейського Союзу//Українське право.-2003.-№1.-С.221-224.
 5. Гріненко О. Зовнішні зносини ЄС з розвинену тими країнами: міжнародно-правовий аспект // Наше право. – 2011. - №2. – С.156-159 /
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2011_2_2/Grinenko.pdf
 6. Конончук І. Інституційний механізм спільної зовнішньої політики Європейського Союзу // Історико-правовий часопис. — 2019. — № 2 (14). — С. 52-56.
 7. Микієвич М.М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері Зовнішньої політики та безпеки: Монографія. – Львів, 2005. – 416с
 8. Прядко А. Еволюція становлення та функціонування інституціональних засад здійснення зовнішньої політики та політики безпеки Європейським Союзом // Київський студентський журнал міжнародного права. – 2012. - №20. – С. 72-77 /http://www.jg.kiev.ua/wp-content/uploads/2012/09/KSJIL_Issue_20.pdf
 9. Саракуца М. О. Місце Європейської служби зовнішньої діяльності в системі органів Європейського Союзу // Правова держава. – 2012. – № 15. – С. 283-286
 10. Трагнюк Л. Правові та організаційні інструменти реалізації Спільної зовнішньої оборонної політики ЄС на сучасному етапі. - Проблеми законності. - №143. – 2018. – С. 249-257
 11. Утко Г. Європейська служба з питань зовнішньої діяльності як новітній інституційний елемент зовнішньої політики ЄС // Режим доступу:
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_54/Gileya54/P23_doc.pdf
 - 12.Фалалєєва Л., Давиденко О. Особливості реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу // Вісник Академії адвокатури

України. – 2012. - №2(24). – С. 82-88 / Режим доступу до ресурсу:
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vaau/2012_2/Text/12flgpes.pdf

13. Шпак Д. Інституційний механізм здійснення спільної зовнішньої політики, політики безпеки Європейського Союзу // Київський студентський журнал міжнародного права. – 2012. - №20. – С. 78-82 / http://www.jg.kiev.ua/wp-content/uploads/2012/09/KSJIL_Issue_20.pdf

14. Циватий В., Шаповалова О. Дипломатія та Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД): політико-інституційний аспект // Зовнішні справи. –2013. – №3. – С.42-45.

15. Bindi Federiga. The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe`s role in the world / Federiga Bindi (ed). – Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2010. – 367 p

Тема 9

Європейський Союз та Україна: міжнародно-правові засади співробітництва

1. Правові засади та основні напрямки співробітництва між Європейським Союзом та Україною
2. Угода про партнерства та співробітництва (УПС) 1994 р. в контексті розвитку співробітництва між Україною та Європейським Союзом.
3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: основні положення, структура, набуття чинності та особливості імплементації
4. Особливості інституційного механізму Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
5. Проблеми та перспективи реалізації вступу України до Європейського Союзу

Міжнародно-правові акти

- Договір про функціонування Європейського Союзу: ст.ст.: 114-118

Наукова література

1. Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. – Вісник Національної академії правових наук України. – №4. – 2013. – С. 123-132
2. Вишняков О. Створення зони вільної торгівлі з ЄС: Питання правового забезпечення. // Науково-аналітичний журнал "Митна справа". – 2011. - №1(73). – С. 17-24 // Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_1/11017024.pdf
3. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент. Право України. № 8, 2015. С. 9-16. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/55704092.pdf>
4. Головка-Гавришева О., Яворська І. Правові засади гармонізації права Європейського Союзу у сфері позадоговірної відповідальності // Європейське право: науково-практичний фаховий журнал (додаток до юридичного журналу «Право України»). -2012. - №1. – С.97-104
5. Головка О.І. Механізми адаптації законодавства європейських держав до правових стандартів Європейського Союзу / О.І. Головка // Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. – К. : Юстініан, 2006. – С.551–568.
6. Гуца С. Вплив процесу реформування ЄС на перспективи європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети. – 2009. - №2(11). – С. 239-245 / Режим доступу до ресурсу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/35.pdf
7. Європейська політика сусідства – причини її появи, еволюції та подальші перспективи розвитку / В.В. Халаджи // Держава і право. -2011. – Вип. 51. – С. 655-659
8. Задорожній О.В., Гнатовський М.М. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: парламентський вимір //

- Законодавство України: проблеми вдосконалення. Збірник наукових праць Інституту законодавства Верховної Ради України. Випуск 7. – К., 2001. – С. 56-63.
9. Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС // Право України. – 2003. – № 9. – С. 138–142.
 10. Капіца Ю. Проблемні питання гармонізації законодавства України з міжнародно-правовими нормами // Український правовий часопис. – 1999. – № 5. – С. 51.
 11. Кравчук І.В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС / І.В.Кравчук, М.В.Парпан. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2004. –320 с.
 12. Кембаев Ж.М. Общая внешняя политика и политика безопасности Европейского Союза: правовые основы становления и перспективы развития// Журнал российского права. – 2007.-№6.- С.88-96
 13. Пархоменко М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. - Часопис Київського університету права. – 2012. - №1. – С. 338-342 // режим доступу до ресурсу: http://kul-lib.narod.ru/bibl.files/index-2012_1/338.pdf
 14. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції / Віктор Муравйов // Український правовий часопис. – 2003. – №2 (7). – С.3-23.
 15. Смирнова К. Поняття "угоди", "рішення асоціацій" та "узгодженої практики" в правозастосовній практиці Євросоюзу / К. Смирнова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. - 2014. - Вип. 1. - С. 86-88
 16. Смирнова К. В. Механізми вирішення спорів, передбачені угодами про асоціацію, укладені Європейським Союзом з третіми країнами / К. В. Смирнова // Вісник Національної академії правових наук України. - 2020. - Т. 27, № 3. - С. 80-99

17. Яковюк І. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. - Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2012. - №24. – С.37-49

Навчально-методичне видання

Брацук Іван Зіновійович

кандидат юридичних наук

Микієвич Михайло Миколайович

доктор юридичних наук

Вступ до права Європейського Союзу

Програма курсу та плани семінарських занять
для студентів факультету міжнародних відносин.

Відповідальний за випуск – Брацук І.З., Микієвич М.М.

Комп'ютерний набір – Брацук І.З., Микієвич М.М.

Макетування – Кучик О.С.